

Kuntouttava työtoiminta – neljä elinkaaricase-laskelmaa

-
- *Yksilön talouden kannalta on ratkaisevaa työuran pituus. Merkitystä korostaa ansiosidonnainen sosiaaliturva – erityisesti vanhuuseläke.*
 - *Koko julkisen talouden kannalta on kannattavaa pyrkiä pitämään työttömyysjaksot mahdollisimman lyhyenä ja panostaa aktivointiin – vaikka työllistymistä ei aina edes tapahtuisi.*
 - *Kunnan talouden kannalta ei välttämättä kannata pyrkiä ”työntämään” työkyvyttömyyseläkkeelle vaan aktivoimaan esimerkiksi juuri kuntouttavan työtoiminnan kautta sekä estämään mm. syrjäytymistä ja päihderiippuvuutta. Tämä edellyttää tarkoituksenmukaisuutta ja tuloksia terveyden-, mielenterveys- ja päihdehuollon kannalta.*
 - *Puhtaasti valtion talouden kannalta voi olla kannattavampaa aktivoinnin sijaan siirtää ansiosidonnaisen turvan piiriin ja maksaa korkeampaakin eläkeläisen asumistukea. Tämä edellyttää kuitenkin riittävän pitkää työuraa tätä ennen. Aktivointi on sitä todennäköisemmin kannattavaa mitä pidempi terveydenhuoltopalveluiden kysyntä on edessä ja etenkin mitä todennäköisemmin kehitys johtaa vankeinhoidon tarpeeseen.*
-

Velvollisuus kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä on säädelty lailla kuntouttavasta työtoiminnasta. Järjestämisvelvollisuus on kunnilla. Kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään pitkään työttöminä olleille työllistymismahdollisuuksien ja elämänhallinnan parantamiseksi.

Tavoitteena on, että asiakas siirtyy tämän jälkeen työkokeilun, työpankin ja/tai palkkatukityön kautta avoimille työmarkkinoille. Järjestäminen perustuu asiakkaan, TE-toimiston ja kunnan sosiaalihuollon yhdessä laatimaan aktivointisuunnitelmaan.

Alle 25-vuotiaat ohjataan kuntouttavaan työtoimintaan lyhyemmän työttömyyden perusteella kuin 25 vuotta täyttäneet. Kuntouttava työtoiminta on siihen ohjatuille velvoittavaa.

Kuntouttavasta työtoiminnan ajalta maksetaan asiakkaalle joko työmarkkinatukea ilman tarveharkintaa tai toimeentulotukea. Lisäksi maksetaan asiakkaalle kulukorvausta tai toimintarahaa (vuonna 2013 9,00 euroa päivässä) sekä matkakorvauksia.

Kunta voi järjestää kuntouttavaa toimintaa itse tai tekemällä sopimuksen sen järjestämisestä toisen kunnan, kuntayhtymän tai rekisteröidyn yhdistyksen, säätiön, valtion viraston tai rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan kanssa. Kuntouttavaa työtoimintaa ei voi hankkia yritykseltä. Kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä kunnille syntyy menoja, joiden kattamiseksi kunnat saavat valtion korvausta 10,09 euroa kuntouttavan toimintapäivää kohti.

THL:n mukaan aktivointisuunnitelmia tehtiin kaikkiaan noin 34 500 vuonna 2010. Näistä noin 7 200 tehtiin alle 25-vuotiaille. Kaikista suunnitelmista kuntouttavaa työtoimintaa sisältyi reiluun 40 prosenttiin. Alle 25-vuotiailla kuntouttavaa työtoimintaa oli 36 prosentissa ja yli 25-vuotiailla 45 prosentissa suunnitelmista.

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistui arviolta 15 000–16 000 henkilöä. Heistä alle 25-vuotiaita oli vajaat 3 000. Naisia osallistujista oli 40 prosenttia. Kieltäytyneitä oli noin 4 prosenttia niistä henkilöistä, joiden aktivointisuunnitelmaan sisältyi kuntouttavaa työtoimintaa. Yleisin syy kieltäytymiseen oli palkaton työnteko (1/3 vastauksista). Muina syinä kieltäytymiseen olivat terveydellisten syiden lisäksi erilaiset elämän hallintaan liittyvät syyt, motivaation puute jne.

Toiminnan keskeyttäneiden määrä oli 25 prosenttia (osallistuneista laskettuna). Alle 25-vuotiailla se oli 32 prosenttia ja 25 vuotta täyttäneillä 22 prosenttia. Selvästi useimmin keskeyttämisen syynä olivat päihde- (yli puolet) ja mielenterveysongelmat (yli 1/3 vastanneista) sekä vaikeudet elämän hallinnassa.

1. Laskelmat

Seuraavassa on neljä case-laskelmaa kuntouttavan työtoiminnan potentiaalisista vaikutuksista yksilölle ja julkiselle taloudelle (kunnat, valtio sekä ansiosidonnainen työttömyysturva- ja työeläkejärjestelmä). Laskelmat perustuvat todellisiin henkilöprofiileihin, jotka on saatu haastattelemalla kuntouttavassa työtoiminnassa olevia henkilöitä. Laskelmat on tehty todellisesta toteutuneesta profiilista – elinkaaren loppu laadittu todennäköisimmäksi – sekä vaihtoehtoisista (aktiivisesta ja passiivisesta) kehityskuluista.

Laskelmat on tehty koko henkilön elinkaaren läpi. Laskelmissa on otettu huomioon henkilön työhön ja työttömyyteen liittyvät seikat. Lapsuus, kouluikä, ammattikoulutus, vanhuus (pl. eläke), perhe-elämä sekä työhön ja työttömyyteen ”liittymätön” sairastaminen ja muu julkisten palveluiden käyttö on jätetty ulkopuolelle.

Julkisen sektorin tuloina ovat tuloverot, kulutusverot ja sova-maksut. Menoina ovat puolestaan työttömyyteen ja työllistymisen edistämiseen liittyvät palvelut sekä työhön ja työttömyyteen liittyvät sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut. Lisäksi menoja aiheuttaa työttömyys- ja toimeentuloturva, asumistuesta, työkyvyttömyyseläkkeestä ja vanhuuseläkkeestä. Laskelmissa on luonnollisesti myös otettu huomioon korvaukset ja tuet työllistymistä edistäviin palveluihin liittyen (esim. palkkatuki, työosuusraha, toimintarahat, ylläpitokorvaus).

2. Nainen 61 vuotta

Naishenkilö on syntynyt vuonna 1952. Lapsuuden sekä kansa- ja kansalaiskoulun jälkeen henkilö on ollut työssä yhden vuoden. Tämän jälkeen hän on kouluttautunut kauppaoppilaitoksessa merkonomiksi neljässä vuodessa. Koulusta hän on työllistynyt palkanlaskijaksi ja kirjanpitäjäksi. Henkilö on jäänyt työttömäksi 23 vuoden työuran jälkeen 43-vuotiaana työpaikan lopetettu toiminnan.

Tätä on seurannut 9 vuoden työttömyysputki, joka on sisältänyt työvoimapolitiittisia kursseja. Putki on päättynyt vuoden mittaiseen palkkatuettuun työhön. Tämän jälkeen henkilö on ollut jälleen työttömänä tähän päivään asti (8 vuotta). Viimeisimmän työttömyysputken aikana hän on ollut työvoiman palvelukeskuksen asiakas. Viimeiset kaksi vuotta hän on ollut myös kuntouttavassa työtoiminnassa. Henkilöllä ei ole ollut tarvetta päihde- ja mielenterveyspalveluille. Myöskään työhön liittyviä terveysongelmia henkilöllä ei ole juurikaan ollut.

Henkilö ei ole saanut työkyvyttömyyseläkettä ja arvelee siirtyvänsä kahden vuoden päästä vanhuuseläkkeelle, jonka oletetaan kestävän 83-vuotiaaksi. Työttömänä henkilö on saanut aluksi ansiosidonnaista työttömyysturvaa ja tämän jälkeen työmarkkinatukea sekä hieman asumistukea. Täydentävänä turvana on ollut toimeentulotuki. Kuntouttavasta työtoiminnasta henkilö on saanut ylläpitokorvausta.

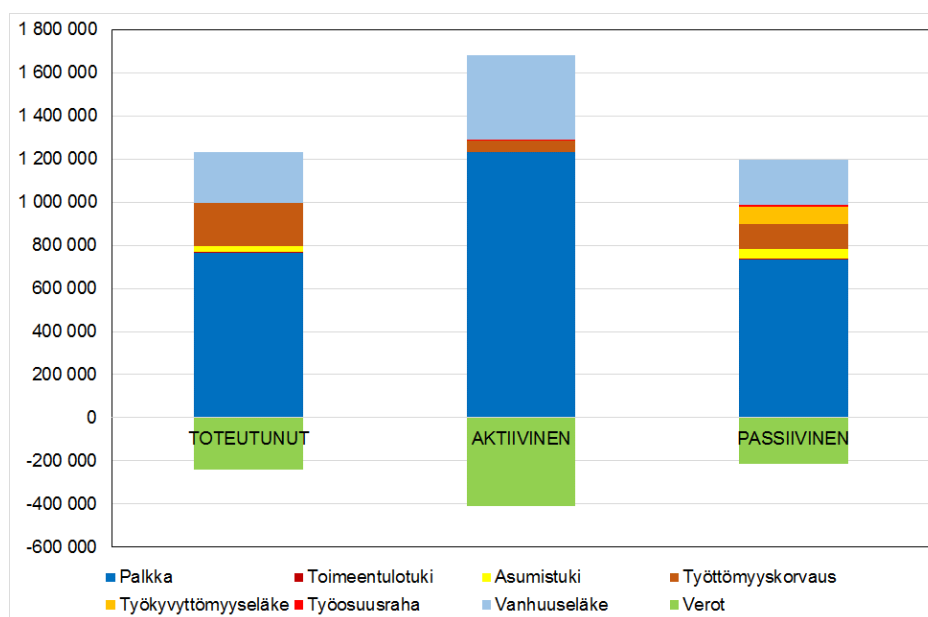
TOTEUTUNUT				
Työura	Työtön	Aktivointi	Vanhuuseläke	
20-42	43-59	60-62	63-83	
AKTIIVINEN				
Työura	Työtön	Aktivointi	Työura	Vanhuuseläke
20-42	43-44	45-46	47-62	63-83
PASSIIVINEN				
Työura	Työtön	Aktivointi	Työkyvytön	Vanhuuseläke
20-42	43-47	48-54	55-62	63-83

Laatikko 1. Naisen 61 vuotta elinkaaren vaihtoehdot kehityskulut.

Muistio / Harri Hietala

Tämän toteutuneen henkilöhistorian lisäksi on laadittu vaihtoehtoinen *aktiivinen* kehityskulku. Tässä 42-vuoden iän jälkeen työttömyysjakso olisi jäänyt neljän vuoden mittaiseksi. Henkilö olisi työllistynyt parin vuoden työvoiman palvelukeskus -asiakkuuden jälkeen takaisin ansiotyöhön. Näiden parin vuoden aikana hän olisi ollut myös kuntouttavassa työtoiminnassa ja työvoimapolitisessa koulutuksessa. Ensimmäisen vuoden ajan uudessa työpaikassa työnantaja olisi saanut palkkatukea. Työura kestäisi 63-vuotiaana alkavaan vanhuuseläkkeeseen saakka.

Vaihtoehtoisena *passiivisena* kehityskulkuna on laadittu henkilöhistoria, jossa työllistymistä ei olisi tapahtunut enää 43-vuotiaana alkaneen työttömyyden jälkeen. Henkilö olisi ollut työttömänä 54-vuotiaaksi asti, jonka jälkeen hänet olisi todettu työkyvyttömäksi ja hänelle olisi myönnetty työkyvyttömyyseläke. Tämä jatkuisi 63-vuoden vanhuuseläkkeeseen asti. Kaksitoista vuotta kestäneen työttömyyden aikana henkilö olisi ollut TE-toimiston ja työvoiman palvelukeskuksen asiakkaana osallistuen välillä työllistymistä edistäviin palveluihin. Kuntouttavassa työtoiminnassa hän olisi ollut viiden vuoden ajan kolmessa jaksossa. Pitkittynyt työttömyys olisi näkynyt pienissä määrin kasvaneina terveys- ja päihdehuoltopalveluiden tarpeena.

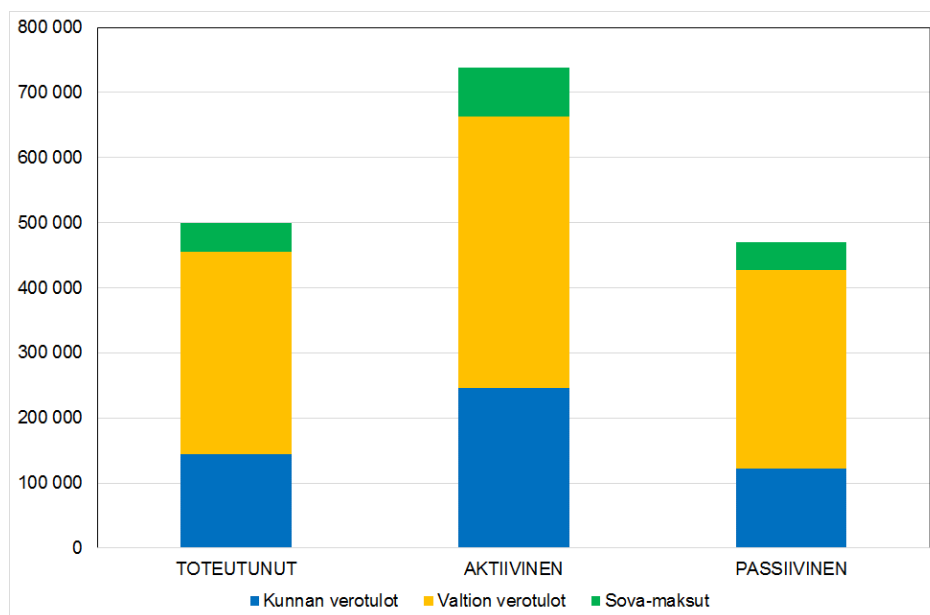
Kuvio 1. Yksilön käteen jäävän tulon muodostuminen – nainen 61 vuotta.

Vertaillaan yllä kuvattuja erilaisia kehityskulkuja aluksi yksilön itsensä kannalta. Toteutunut ja kehitetty vaihtoehtoinen kehityskulku, jossa tapahtuisi siirtymä työkyvyttömyyseläkkeelle, tuottavat yksilön käteen jäävän tulon kannalta hyvin samanlaisen tuloksen. Bruttotulonkaan kannalta ei ole kovin merkittävää eroa. Bruttotulo on 33 000 euroa matalampi passiivisessa kehityskulussa, mutta nettotuloissa ei ole vastaavaa eroa, koska sosiaaliturvamaksut eivät alenna samalla tavalla käteen jäävää tuloa. Passiivisessa kehityskulussa työkyvyttömyyseläkkeen ja asumistuen – ja sosiaaliturvan kokonaisuutena – rooli on merkittävämpi toimeentulolle. Lyhyemmän työuran myötä vanhuuseläke jää matalammaksi.

Aktiivisessa kehityskulussa, jossa työura olisi jatkunut siis neljän vuoden työttömyyden jälkeen, puolestaan yksilön bruttotulo olisi lähes puoli miljoonaa suurempi verrattuna toteutuneeseen ja käteen jäävä nettotulokin lähes 300 000 euroa suurempi työhistorian aikana. Muun sosiaaliturvan kuin vanhuuseläkkeen määrä olisi jäänyt alle neljäsosaan muihin vaihtoehtoihin verrattuna. Vanhuuseläke olisi 1,7–1,9-kertainen verrattuna muihin vaihtoehtoihin.

	TOTEUTUNUT	AKTIIVINEN	PASSIIVINEN
YKSILÖ:			
bruttotulo	1 230 694	1 679 486	1 193 884
- palkka	762 500	1 231 250	731 250
- sosiaaliuuet	234 897	55 798	253 946
- eläke	233 297	392 438	208 688
käteen jäävä tulo	988 547	1 271 507	978 553
JULKINEN SEKTORI:			
nettotulo	127 088	502 096	100 182
- kunnat	83 555	235 095	76 484
- valtio	110 923	361 169	144 705
- eläke- ja työttömyysturva	-67 390	-94 167	-121 007

Taulukko 1. Yksilön käteen jäävän tulon ja julkisen sektorin nettotulon jakautuminen – nainen 61 vuotta.

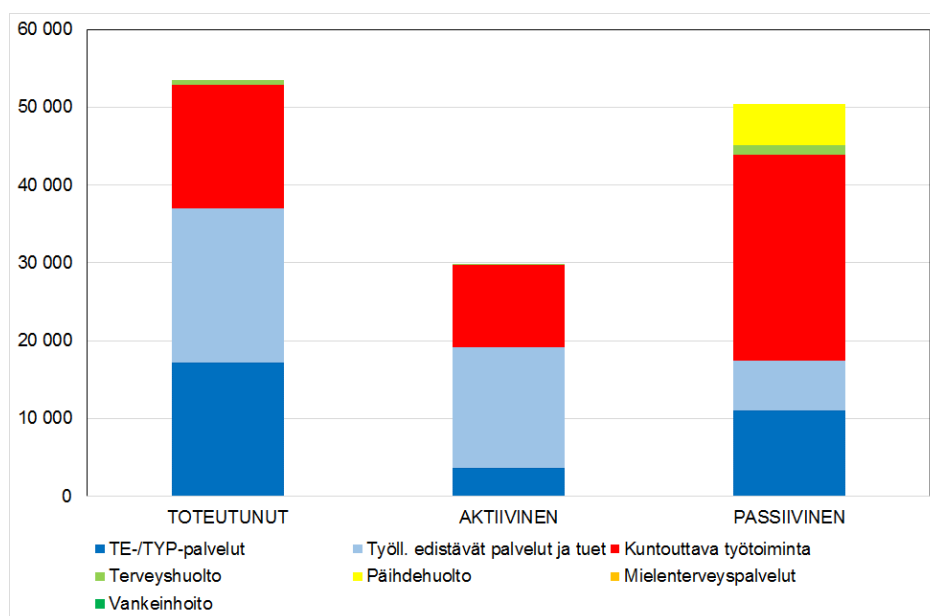
Kuvio 2. Julkisen sektorin bruttotulon jakautuminen – nainen 61 vuotta.

Muistio / Harri Hietala

Julkisen talouden kannalta vaihtoehtoinen passiivinen kehityskulku on hieman toteutunutta heikompi. Näin on etenkin ansiosidonnaisen työttömyysturva- ja eläkejärjestelmän kannalta, mutta myös kuntien kannalta. Ansiosidonnaisen sosiaaliturvajärjestelmän kannalta syynä on se, että työkyvyttömyyseläkekulut nostavat kokonaismenoa. Kunnan verotulot eläkkeestä laskevat ja menot työtoiminnasta sekä terveyden- ja päihdehoidoista kasvavat hieman enemmän kuin kunta saa säästöjä matalammista työttömyys- ja toimeentulotukimenoista.

Sen sijaan valtion talouden kannalta passiivinen kehityskulku on toteutunutta kehityskulkua parempi. Tämän takana on se, että vaikkakin eläkeläisen asumistuesta sekä terveyden- ja päihdehoidoista menot ovat suuremmat työkyvyttömyyseläkkeen tapauksessa, työttömyysturva- ja työllistämistoimenpidemenoissa tulee näitäkin suurempi säästö.

Valtion ja kuntien talouden kannalta vaihtoehtoinen aktiivinen kehityskulku on luonnollisestikin paras vaihtoehto. Taustalla on niin työttömyydestä aiheutuvat matalammat menot kuin työllisyydestä seuraavat suuremmat verotulot. Ansiosidonnaisen järjestelmän kannalta tämä vaihtoehto jää kahden muun kehityskulun väliin johtuen vanhuuseläkkeen suuremmasta menosta, vaikka toki maksutulokin on huomattavasti suurempi. Tältä osin ero ei toki ole suuri – ja eläkevarojen sijoitustuotot todellisuudessa muuttavat tilanteen.

Kuvio 3. Julkisen sektorin bruttomennon jakautuminen – nainen 61 vuotta.

Kuten luonnollista, on taloudellisesti kannattavaa pyrkiä pitämään työttömyysjaksot mahdollisimman lyhyenä. Kunnan talouden kannalta ei välttämättä kannata pyrkiä ”työntämään” työkyvyttömyyseläkkeelle vaan aktivoimaan esimerkiksi juuri kuntouttavan työtoiminnan kautta. Tämän toiminnan on kuitenkin oltava tarkoituksenmukaista ja tuloksellista. Sen sijaan puhtaasti valtion talouden kannalta voi olla kannattavampaa aktivoinnin sijaan siirtää ansiosidonnaisen turvan piiriin ja maksaa korkeampaakin eläkeläisen asumistukea.

3. Mies 61 vuotta

Mieshenkilö on syntynyt vuonna 1952. Lapsuuden sekä kansa- ja keskikoulun jälkeen henkilö on kouluttautunut ammattioppilaitoksessa LVI-insinööriksi neljässä vuodessa. 24-vuotiaana valmistumisen jälkeen henkilö on työskennellyt jaksottain seuraavan kymmenen vuoden aikana. Työura on kuitenkin päättynyt 34-vuotiaana alkoholin käytön vuoksi.

Tätä on seurannut 20 vuoden alkoholisoitunut putki, joka on sisältänyt pari työvoimapolitiittista kurssia, mutta etenkin päihdehoitoa. Putki on päättynyt hoitojen, huoltotyösuhteisen työn ja kuntouttavan työtoiminnan seurauksena viimeisen kahdeksan vuoden aikana. Henkilö arvelee siirtyvänsä kahden vuoden päästä vanhuuseläkkeelle, jonka oletetaan kestävän 77-vuotiaaksi.

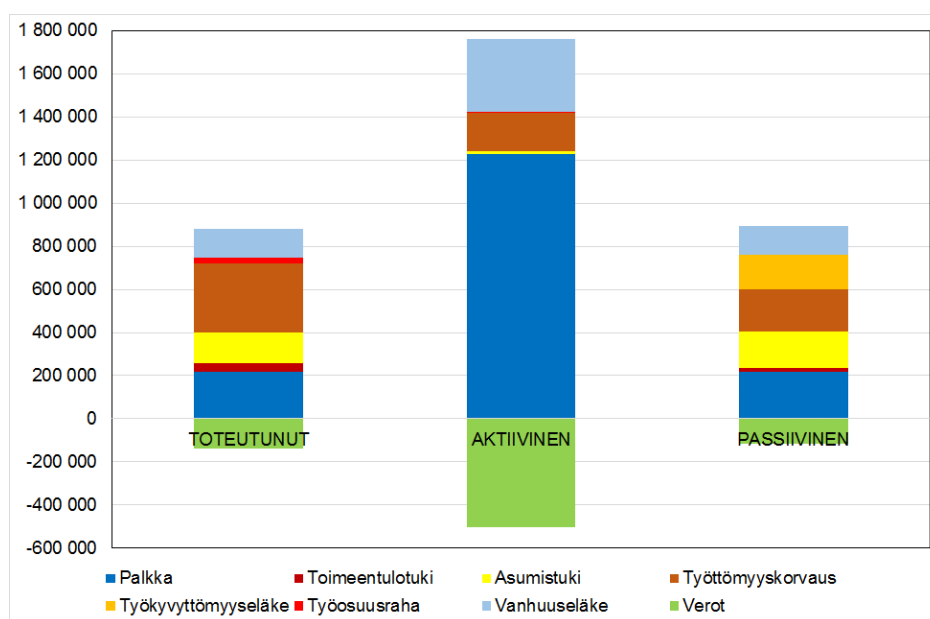
Työttömänä henkilö on saanut aluksi ansiosidonnaista työttömyysturvaa ja tämän jälkeen työmarkkinatukea sekä asumistukea. Viidennellä vuosikymmenellä turvana on ollut pääsääntöisesti toimeentulo- ja asumistuki. Huoltosuhteisesta työstä ja kuntouttavasta työtoiminnasta henkilö on saanut korvausta työmarkkina- ja asumistuen rinnalla. Lyhyen työhistorian vuoksi eläke jää takuueläkkeen suuruiseksi, mitä täydentää eläkeläisen asumistuki.

TOTEUTUNUT				
Työura(katko)	Työtön	Päihteet	Aktivointi	Vanhuuseläke
24-33	34-39	40-53	54-62	63-77
AKTIIVINEN				
Työura(katko)	Työtön	Aktivointi	Työura	Vanhuuseläke
24-33	34-37	38-39	40-62	63-77
PASSIIVINEN				
Työura(katko)	Työtön	Päihteet	Työkyvytön	Vanhuuseläke
24-33	34-39	40-44	45-62	63-77

Laatikko 2. Miehen 61 vuotta elinkaaren vaihtoehtoiset kehityskulut.

Tämän toteutuneen henkilöhistorian lisäksi on laadittu vaihtoehtoinen *aktiivinen* kehityskulku. Tässä 34-vuoden iän jälkeen työttömyysjakso olisi jäänyt kuuden vuoden mittaiseksi. Henkilö olisi työllistynyt parin vuoden kuntouttavan työtoiminnan asiakkuuden ja työvoimapolitiittisten toimenpiteiden jälkeen takaisin ansiotyöhön. Näiden parin-kolmen vuoden aikana hän olisi saanut myös terveyden- ja päihdehuollonpalveluita, joilla päihteiden käyttö olisi saatu lakkaamaan. Työura kestäisi 63-vuotiaana alkavaan vanhuuseläkkeeseen saakka.

Vaihtoehtoisena *passiivisena* kehityskulkuna on laadittu henkilöhistoria, jossa työllistymistä ei olisi tapahtunut enää 34-vuotiaana alkaneen työttömyyden jälkeen. Henkilö olisi ollut työttömänä saaden työmarkkinatukea ja toimeentulotukea vuorotellen 45-vuotiaaksi asti, jonka jälkeen hänet olisi todettu työkyvyttömäksi ja hänelle olisi myönnetty työkyvyttömyyseläke. Tämä jatkuisi 63-vuoden vanhuuseläkkeeseen asti. Henkilö olisi ollut työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä vain 39-vuotiaana. Päihteiden käytöstä henkilö pääsisi eroon vasta 65-vuotiaana. Tähän saakka hän olisi lähes vuosittain päihdehuoltopalveluiden käyttäjänä.

Kuvio 4. Yksilön käteen jäävän tulon muodostuminen – mies 61 vuotta.

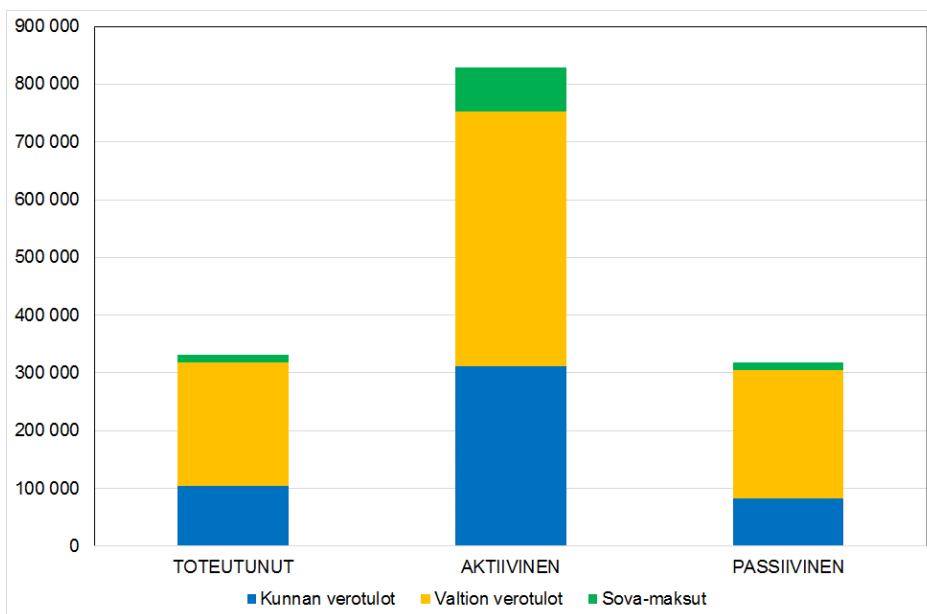
Vertaillaan yllä kuvattuja erilaisia kehityskulkuja aluksi yksilön itsensä kannalta. Toteutunut ja kehitetty vaihtoehtoinen kehityskulku, jossa tapahtuisi siirtymä työkyvyttömyyseläkkeelle, tuottavat yksilön tulojen kannalta varsin samanlaisen tuloksen – työkyvyttömyyseläkkeen kautta tulotaso muodostuu hieman korkeammaksi. Varsinkaan bruttotulon kannalta ei ole kovin merkittävää eroa. Bruttotulo on 10 000 euroa ja nettotulo 30 000 euroa matalampi toteutuneessa kehityskulussa. Eläkeläisen korkeampi asumistuki, työttömyys/toimeentuloturva hieman korkeampi eläke ja eläketulon keveämpi verotus johtavat suurempaan nettotuloon työkyvyttömyyseläkkeen saamisen kautta.

Aktiivisessa kehityskulussa, jossa työura olisi jatkunut siis kuuden vuoden työttömyyden jälkeen, puolestaan yksilön bruttotulo olisi kaksinkertainen (880 000 euroa suurempi) verrattuna toteutuneeseen ja käteen jäävä nettotulokin reilut puoli miljoonaa euroa suurempi työhistorian aikana. Muun sosiaaliturvan kuin vanhuuseläkkeen määrä olisi jäänyt reiluun kolmasosaan muihin vaihtoehtoihin verrattuna. Vanhuuseläke olisi 2,5-kertainen verrattuna muihin vaihtoehtoihin.

	TOTEUTUNUT	AKTIIVINEN	PASSIIVINEN
YKSILÖ:			
bruttotulo	880 650	1 758 694	891 400
- palkka	218 750	1 225 000	218 750
- sosiaalityöt	528 910	196 381	539 660
- eläke	132 990	337 313	132 990
käteen jäävä tulo	742 948	1 257 378	775 358
JULKINEN SEKTORI:			
nettotulo	-407 163	510 916	-479 046
- kunnat	-38 391	298 224	-45 517
- valtio	-278 825	319 687	-272 698
- eläke- ja työttömyysturva	-89 947	-106 996	-160 831

Taulukko 2. Yksilön käteen jäävän tulon ja julkisen sektorin nettotulon jakautuminen – mies 61 vuotta.

Julkisen talouden kannalta vaihtoehtoinen passiivinen kehityskulku on toteutunutta heikempi. Näin on ansiosidonnaisen työttömyysturva- ja eläkejärjestelmän kannalta. Ansiosidonnaisen sosiaaliturvajärjestelmän kannalta syynä on se, että työkyvyttömyyseläkemenot nostavat menoa.

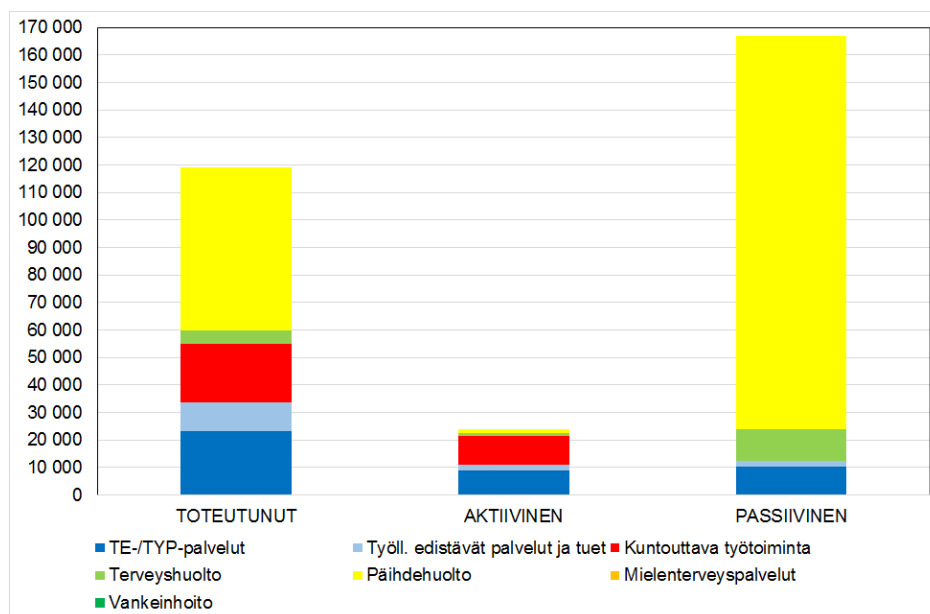

Kuvio 5. Julkisen sektorin bruttotulon jakautuminen – mies 61 vuotta.

Kunta menettää terveyden- ja päihdehuollon menoissa ja verotulojen laskussa enemmän kuin säästää kuntouttavan työtoiminnan järjestämättömyydessä ja toimeentulotukimenoissa henkilön siirryttyä työkyvyttömyyseläkkeelle. Valtio säästää työkyvyttömyyseläkkeen myötä työttömyyden hoidon ja turvan menoissa enemmän kuin menettää korkeammissa työkyvyttömyyseläke-, asumistuki- ja terveyden/päihdehuoltomenoissa.

Valtion ja kuntien talouden kannalta vaihtoehtoinen aktiivinen kehityskulku on luonnollisestikin paras vaihtoehto. Taustalla on niin työttömyydestä ja tämän seurauksista aiheutuvat matalammat menot kuin työllisyysden kautta tulevat suuremmat verotulot.

Ansiosidonnaisen järjestelmän kannalta aktiivinen vaihtoehto jää kahden muun kehityskulun väliin johtuen vanhuuseläkkeen suuremmasta menosta, vaikka toki maksutulokin on huomattavasti suurempi. Tältä osin ero ei toki ole niin suuri toteutuneeseen verrattuna – ja eläkevarojen sijoitustuotot muuttavat tilannetta.

Kuvio 6. Julkisen sektorin bruttomenojen jakautuminen – mies 61 vuotta.

Kuten luonnollista, on taloudellisesti kannattavaa pyrkiä pitämään työttömyysjaksot mahdollisimman lyhyinä. Kunnan talouden kannalta ei välttämättä kannata pyrkiä ”työntämään” työkyvyttömyyseläkkeelle vaan estämään syrjäytymistä ja päihderiippuvuutta sekä aktivoimaan suurillakin panostuksilla esimerkiksi juuri kuntouttavan työtoiminnan kautta. Näin vaikka työllistymistä ei tapahtuisikaan, kunhan terveys- ja sosiaalihuollonmenot saadaan laskettua. Tässä case-esimerkissä panostukset voisivat kannattavasti kohota kymmeniä tuhansia euroja. Sen sijaan puhtaasti valtion talouden kannalta voi olla kannattavampaa aktiivisuuden sijaan siirtää passiivisesti ansiosidonnaisen turvan piiriin ja maksaa korkeampaakin eläkeläisen asumistukea.

4. Nainen 45 vuotta

Naishenkilö on syntynyt vuonna 1968. Lapsuuden sekä peruskoulun jälkeen henkilö on työskennellyt muutaman kerran lyhyesti siivoojana. Laitoshuoltajan kurssi on suoritettu työvoimapolitiittisena koulutuksena. Pidempiä työsuhteita ei kuitenkaan ole ollut. Pääsääntöisesti toimeentulo on tullut työmarkkinatuesta ja toimeentulotuesta.

Alkoholilla on ollut merkittävä rooli elämässä nuoruudesta asti ja on yhä, vaikka henkilö on saanut päihdehoitoakin. Henkilö on ollut kuntouttavassa työtoiminnassa viimeiset kaksi vuotta. Henkilö arvelee tilanteensa jatkuvan nykyisen kaltaisena vanhuuseläkkeeseen asti: ts. osallistuu pääsääntöisesti kuntouttavaan työtoimintaan työttömänä. Päihdehoitojen kysyntä jatkuu vanhuuseläkeikään asti. Henkilö eläisi eläkkeellä 83-vuotiaaksi.

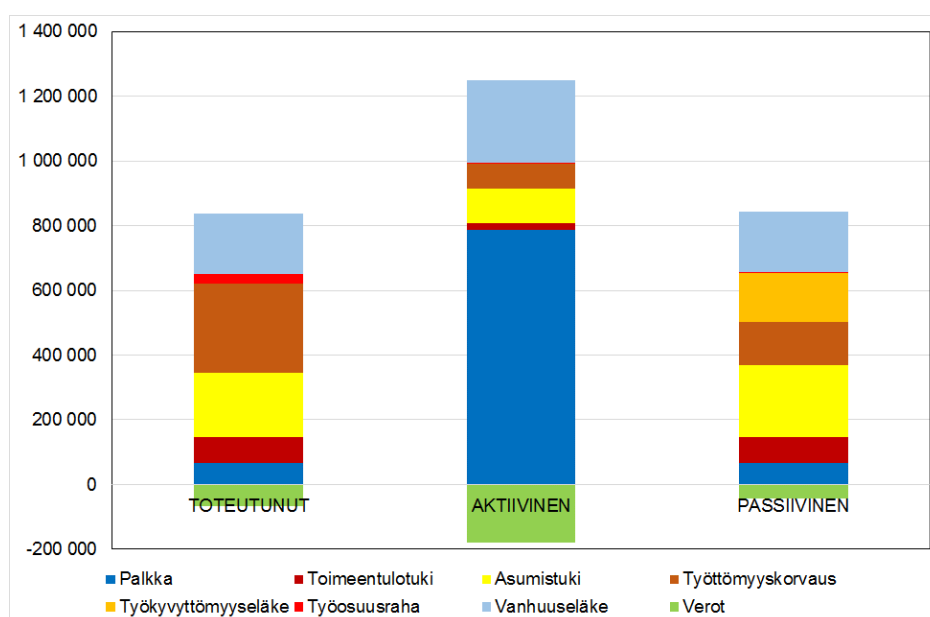
Kuntouttavasta työtoiminnasta henkilö on saanut korvausta työmarkkina- ja asumistuen rinnalla. Ajoittain toimeentulo on ollut pelkästään toimeentulotuen ja asumistuen varassa. Lyhyen työhistorian vuoksi eläke jää takuueläkkeen suuruiseksi, mitä täydentää eläkeläisen asumistuki.

Tämän toteutuneen henkilöhistorian lisäksi on laadittu vaihtoehtoinen *aktiivinen* kehityskulku. Tässä 31-vuoden iän jälkeen henkilö olisi toiminut yhtä jaksoisesti siivojana ja ura jatkuisi 63 vuoden vanhuuseläkeikään asti. Henkilö olisi työllistynyt parin vuoden kuntouttavan työtoiminnan asiakkuuden ja työvoimapolitiittisten toimenpiteiden jälkeen takaisin ansiotyöhön palkkatuettuna ensimmäisenä vuonna. Näiden parin-kolmen vuoden aikana hän olisi saanut myös terveyden- ja päihdehuollonpalveluita, joilla päihteiden käyttö olisi lakannut.

TOTEUTUNUT				
Työura(sat.)	Työtön	Päihteet	Aktivointi	Vanhuuseläke
18-23	24-33	34-43	44-62	63-83
AKTIIVINEN				
Työura(sat.)	Työtön	Aktivointi	Työura	Vanhuuseläke
18-23	24-28	29-30	31-62	63-83
PASSIIVINEN				
Työura(sat.)	Työtön	Päihteet	Työkyvytön	Vanhuuseläke
18-23	24-33	34-64	46-62	63-83

Laatikko 3. Naisen 45 vuotta elinkaaren vaihtoehtoiset kehityskulut.

Vaihtoehtoisena *passiivisena* kehityskulkuna on laadittu henkilöhistoria, jossa työllistymistä ei olisi tapahtunut enää. Henkilö olisi ollut työttömänä saaden työmarkkinatukea ja toimeentulotukea vuorotellen 45-vuotiaaksi asti, jonka jälkeen hänet olisi todettu työkyvyttömäksi ja hänelle olisi myönnetty työkyvyttömyyseläke. Tämä jatkuisi 63-vuoden vanhuuseläkkeeseen asti. Henkilö olisi ollut työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä vain 39-vuotiaana ja kuntouttavassa työtoiminnassa 44–45-vuotiaana. Päihteiden käytön henkilö saisi vähennettyä haittaamattomaksi vasta 65-vuotiaana. Tähän saakka hän olisi lähes vuosittain päihdehuolto- ja palveluiden käyttäjänä. Lisäksi henkilö olisi vankilassa useita lyhyitä kertoja.

Kuvio 7. Yksilön käteen jäävän tulon muodostuminen – nainen 45 vuotta.

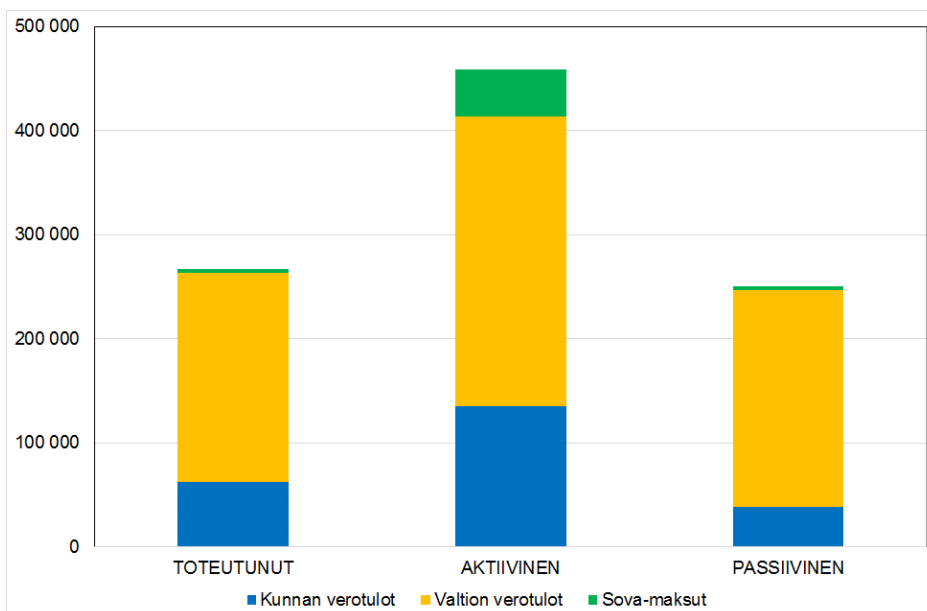
Vertaillaan yllä kuvattuja erilaisia kehityskulkuja aluksi yksilön itsensä kannalta. Toteutunut ja kehitetty vaihtoehtoinen kehityskulku, jossa tapahtuisi siirtymä työkyvyttömyyseläkkeelle, tuottavat yksilön tulojen kannalta varsin samanlaisen tuloksen – työkyvyttömyyseläkkeen kautta tulotaso muodostuu hieman korkeammaksi. Varsinkaan bruttotulon kannalta ei ole kovin merkittävää eroa. Bruttotulo on vajaat 10 000 euroa ja nettotulo 30 000 euroa matalampi toteutuneessa kehityskulussa. Eläkeläisen asumistuen suurempi osuus ja eläketulon keveämpi verotus johtavat suurempaan nettotuloon työkyvyttömyyseläkkeen saamisen kautta.

Aktiivisessa kehityskulussa, jossa työura olisi pääsyt vauhtiin 31-vuotiaana, puolestaan yksilön bruttotulo olisi 1,5-kertainen (yli 400 000 euroa suurempi) verrattuna toteutuneeseen ja käteen jäävä nettotulokin 250 000–300 000 euroa suurempi työhistorian aikana. Muun sosiaaliturvan kuin vanhuuseläkkeen määrä olisi jäänyt kolmasosaan muihin vaihtoehtoihin verrattuna. Vanhuuseläke olisi 1,4-kertainen verrattuna muihin vaihtoehtoihin.

	TOTEUTUNUT	AKTIIVINEN	PASSIIVINEN
YKSILÖ:			
bruttotulo	835 976	1 249 926	842 475
- palkka	67 500	787 500	67 500
- sosiaalituet	582 290	206 066	588 789
- eläke	186 186	256 360	186 186
käteen jäävä tulo	769 093	1 065 827	800 344
JULKINEN SEKTORI:			
nettotulo	-743 825	104 478	-750 611
- kunnat	-298 128	64 208	-167 596
- valtio	-438 505	113 548	-569 668
- eläke- ja työttömyysturva	-7 193	-73 278	-13 347

Taulukko 3. Yksilön käteen jäävän tulon ja julkisen sektorin nettotulon jakautuminen – nainen 45 vuotta.

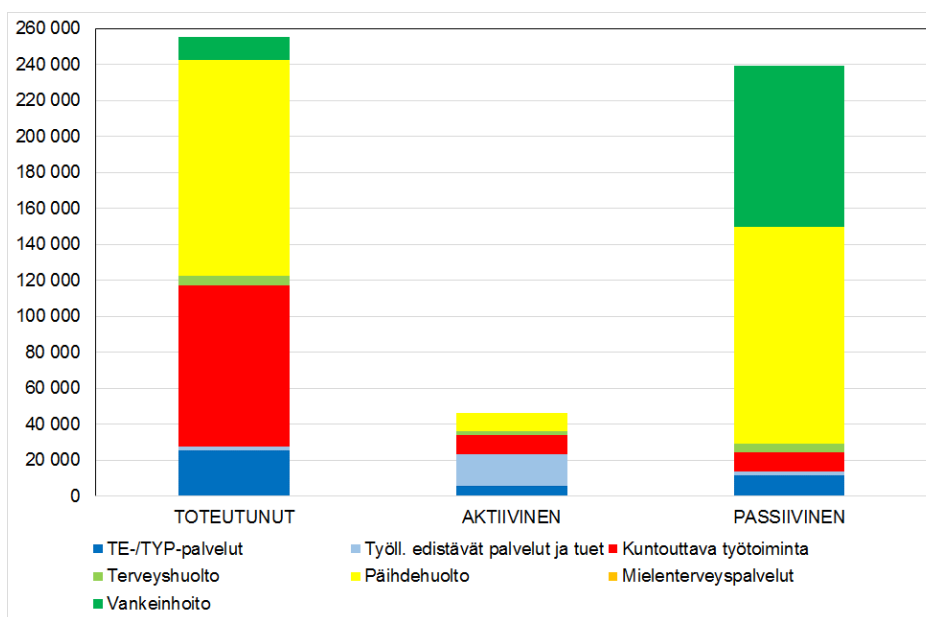
Julkisen talouden kannalta vaihtoehtoinen passiivinen kehityskulku on toteutunutta hieman heikempi. Näin on ansiosidonnaisen työttömyysturva- ja eläkejärjestelmän kannalta. Ansiosidonnaisen sosiaaliturvajärjestelmän kannalta syynä on se, että työkyvyttömyyseläkemenot nostavat menoa. Aktiivisen kehityskulun osalta puolestaan vanhuuseläkemenot nostavat kuluja maksutuottoihin verrattuna.

Kuvio 8. Julkisen sektorin bruttotulon jakautuminen – nainen 45 vuotta.

Vaikka kunta saakin verotuloja hieman enemmän toteutuneessa kehityskulussa, pitkä sosiaalihuollon asiakkuus ja aktivointi aiheuttavat tätäkin enemmän kustannuksia, kun tällä ei kyetä estämään päihdeidenkäyttöä ja tämän seurauksia. Valtio säästää hieman työkyvyttömyyseläkkeen myötä työttömyyden hoidon ja turvan menoissa, mutta korkeammat vankeinhoitomenot aiheuttavat selvästi korkeamman kokonaismenon passiivisessa kehityskulussa.

Valtion ja kuntien talouden kannalta vaihtoehtoinen aktiivinen kehityskulku on luonnollisestikin paras vaihtoehto. Taustalla on niin lyhyemmästä työttömyydestä kuin päihde- ja sosiaalihuollon pienemmistä tarpeista aiheutuvat matalammat menot kuin työllisyyden kautta tulevat suuremmat verotulot. Ansiosidonnaisen järjestelmän kannalta tämä vaihtoehto on suurimmat menot aiheuttava, mutta maksutulokin on huomattavasti suurempi. Toki huomioon otettaessa eläkevarojen sijoitustuotot vaikuttavat eroon.

Kuvio 9. Julkisen sektorin bruttomenon jakautuminen – nainen 45 vuotta.

Kuten luonnollista, on taloudellisesti kannattavaa pyrkiä pitämään työttömyysjaksot mahdollisimman lyhyenä. Kunnan talouden kannalta ei välttämättä kannata pyrkiä ”työntämään” työkyvyttömyyseläkkeelle vaan estämään syrjäytymistä ja muun muassa päihderiippuvuutta sekä aktivoimaan esimerkiksi juuri kuntouttavan työtoiminnan kautta, mutta tämä vaatii konkreettisia tuloksia terveydenhuollon ja päihdehuollon onnistumisen kannalta. Usein puhtaasti valtion talouden kannalta voi olla kannattavampaa aktivoinnin sijaan siirtää ansiosidonnaisen turvan piiriin ja maksaa korkeampaakin eläkeläisen asumistukea, mutta tämä edellyttää kuitenkin riittävän pitkää työuraa tätä ennen. Tässä tapauksessa tämä passiivinen kehityskulku ei kuitenkaan ole kannattavaa, koska vankeinhoito aiheuttaa helposti korkeat menot. Valtion kannalta olisi nyt kannattavaa välttää vankilakierre esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan aktivoinnin kautta.

5. Mies 25 vuotta

Mieshenkilö on syntynyt vuonna 1988. Lapsuuden sekä peruskoulun jälkeen henkilö ei ole työskennellyt lainkaan. Täysi-ikäisyyden jälkeen toimeentulo on tullut toimeentulotuesta ja asumistuesta. Viimeisen vuoden ajan henkilö on ollut kuntouttavassa työtoiminnassa.

Henkilö on kärsinyt mielenterveysongelmista viimeisen kuuden vuoden aikana ja saanut hoitoa. Mukaan on tullut myös päihteet, joihin saanut myös hoitoa ja päässyt eroon.

Todennäköisessä toteutuvassa kehityskulussa henkilö on vielä kolme vuotta kuntouttavassa työtoiminnassa osallistuen myös työvoimapolitiittiseen koulutukseen. Henkilö työllistyy rakennusmiehen töihin 29-vuotiaana palkkatuen avulla. Kolmen vuoden jälkeen 32-vuotiaana henkilö jää työttömäksi mielenterveysongelmista johtuen. Henkilö saa hoitoa ja on kuntouttavassa työtoiminnassa 34–36-vuotiaana.

Henkilö työllistyy 37-vuotiaana palkkatuen avulla, mutta työsuhde jää vuoden mittaiseksi jälleen mielenterveysongelmista johtuen. Parin vuoden työttömyyden jälkeen henkilö on jälleen kuntouttavassa työtoiminnassa. Nyt kuitenkin henkilö siirtyy parin vuoden jälkeen työkyvyttömyyseläkkeelle 42-vuotiaana kärsittyään jälleen mielenterveys- ja päihdeongelmista. Vielä työkyvyttömyyseläkkeellä ollessaan henkilö joutuu turvautuvaan mielenterveyshoitoihin yhden parivuotisen jakson aikana. 63-vuotiaana henkilö siirtyy vanhuuseläkkeelle ollen tällä 77-vuotiaaksi.

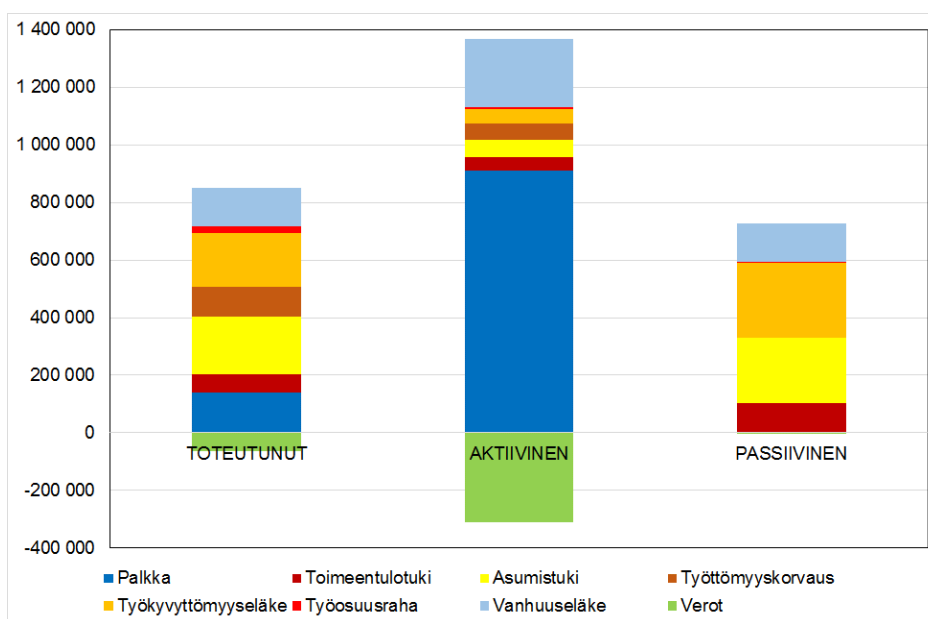
TOTEUTUNUT					
Mielent.ong.	Aktivointi	Työura	Työtön/Aktiv.	Työkyvytön	Vanhuuseläke
17-54	25-28	29-31	32-41	42-62	63-77
AKTIIVINEN					
Mielent.ong.	Aktivointi	Työura	Työkyvytön	Vanhuuseläke	
17-54	25-30	31-59	60-62	63-77	
PASSIIVINEN					
Mielent.ong.	Aktiv.(sat.)	Työkyvytön	Vanhuuseläke		
17-54	25-33	34-62	63-77		

Laatikko 4. Miehen 25 vuotta elinkaaren vaihtoehtoiset kehityskulut.

Muistio / Harri Hietala

Tämän toteutuneen henkilöhistorian lisäksi on laadittu vaihtoehtoinen *aktiivinen* kehityskulku. Tässä henkilö olisi saanut mielenterveyshoitoja 20–24-vuotiaana ja 25–27-vuotiaana henkilö olisi ollut kuntouttavassa työtoiminnassa siirtyen oppisopimuskoulutukseen. Oppisopimuskoulutuksen kautta henkilö olisi työllistynyt ja työura olisi jatkunut aina 59-vuotiaaksi asti lukuun ottamatta paria lyhyttä katkosta, jolloin henkilö olisi työttömänä vuoden ja pari vuotta. 60-vuotiaana henkilö siirtyisi työkyvyttömyyseläkkeelle ja 63-vuotiaana vanhuuseläkkeelle.

Vaihtoehtoisena *passiivisena* kehityskulkuna on laadittu henkilöhistoria, jossa työllistymistä ei olisi tapahtunut koskaan. Henkilö olisi ollut kuntouttavassa työtoiminnassa 25-vuotiaana ja 31-vuotiaana. Molemmilla kerroilla henkilö olisi kuitenkin kärsinyt samaan aikaan mielenterveysongelmista. Henkilö olisikin saanut työkyvyttömyyseläkkeen 34-vuotiaana elettyään tähän asti toimeentulotuen ja asumistuen varassa. Työkyvyttömyyseläkejakso, jonka aikana henkilöllä olisi parit mielenterveyshoitojaksot, jatkuisi aina 63-vuoden vanhuuseläkkeeseen asti.

Kuvio 10. Yksilön käteen jäävän tulon muodostuminen – mies 25 vuotta.

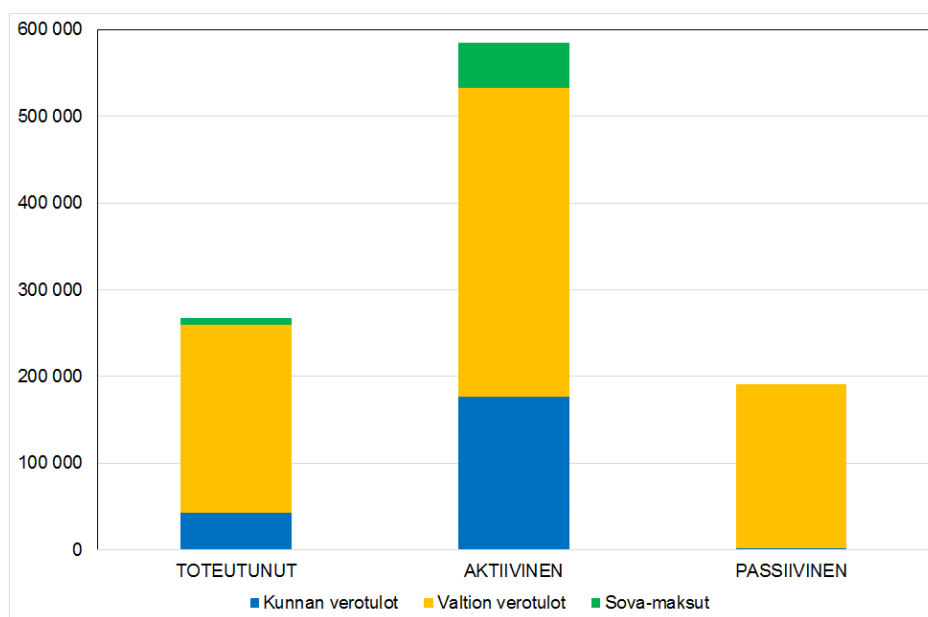
Vertaillaan yllä kuvattuja erilaisia kehityskulkuja aluksi yksilön itsensä kannalta. Toteutunut kehityskulku tuottaa henkilön kannalta bruttotuloina lähes 125 000 euroa ja nettotuloina puolet tästä suuremman tulon kuin vaihtoehtoinen passiivinen kehityskulku. Bruttotulon suuruus tulee palkkatyöstä, mistä varsinkin verotus kuitenkin vie osan.

Aktiivisessa kehityskulussa, jossa työura olisi päässyt pysyvämmiin vauhtiin 31-vuotiaana, puolestaan yksilön bruttotulo olisi lähes kaksinkertainen verrattuna huonoon kehityskulkuun ja 1,6-kertainen verrattuna toteutuneeseen. Käteen jäävä nettotulokin 270 000–330 000 euroa suurempi työhistorian aikana. Muun sosiaaliturvan kuin vanhuuseläkkeen määrä olisi jäänyt reiluun kolmasosaan muihin vaihtoehtoihin verrattuna. Vanhuuseläke olisi 1,8-kertainen verrattuna muihin vaihtoehtoihin.

	TOTEUTUNUT	AKTIIVINEN	PASSIIVINEN
YKSILÖ:			
bruttotulo	850 133	1 367 154	726 466
- palkka	140 000	910 000	0
- sosiaalityöt	577 143	219 985	593 476
- eläke	132 990	237 169	132 990
käteen jäävä tulo	787 907	1 057 222	723 826
JULKINEN SEKTORI:			
nettotulo	-698 503	125 538	-786 511
- kunnat	-181 180	60 566	-221 042
- valtio	-426 657	150 967	-565 469
- eläke- ja työttömyysturva	-90 666	-85 995	0

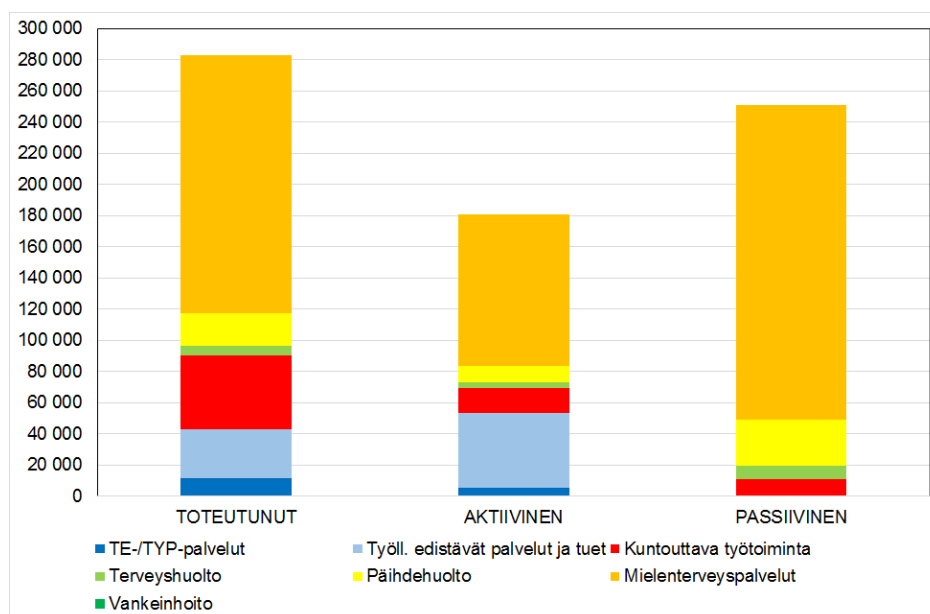
Taulukko 4. Yksilön käteen jäävän tulon ja julkisen sektorin nettotulon jakautuminen – mies 25 vuotta.

Julkisen talouden kannalta vaihtoehtoinen passiivinen kehityskulku on toteutunutta hieman heikompi. Näin on kunnan mutta etenkin valtion kannalta. Syynä tähän on kunnan osalta etenkin alhaisemmat verotulot korkeampien toimeentulotukimenojen rinnalla ja valtion kannalta korkeammat työkyvyttömyyseläke- ja asumistukimenot alhaisempien verotulojen ohella. Lisäksi molemmille tulee selvästi korkeammat menot terveys-, mielenterveys- ja päihdehuollosta. Molemmat saavat passiivisessa vaihtoehdossa säästöä aktiivinti- ja työttömyydenhoitomenoissa.

Kuvio 11. Julkisen sektorin bruttotulon jakautuminen – mies 25 vuotta.

Valtion ja kuntien talouden kannalta vaihtoehtoinen aktiivinen kehityskulku on luonnollisestikin paras vaihtoehto. Taustalla on niin matalammat menot mielenterveys- ja päihdehoidoista kuin työllisyyden kautta tulevat suuremmat verotulot. Ansiosidonnaisen järjestelmän kannalta tämä vaihtoehto on samaa tasoa kuin toteutunutkin kehityskulku.

Kuvio 12. Julkisen sektorin bruttomenon jakautuminen – mies 25 vuotta.

Kuten luonnollista, on taloudellisesti kannattavaa pyrkiä saamaan ammatillinen osaaminen kuntoon ja pitämään työttömyysjaksot mahdollisimman lyhyenä. Kunnan talouden kannalta ei välttämättä kannata pyrkiä ”työntämään” työkyvyttömyyseläkkeelle vaan estämään syrjäytymistä ja päihderiippuvuutta sekä aktivoimaan esimerkiksi juuri kuntouttavan työtoiminnan kautta, mutta tämä vaatii konkreettisia tuloksia terveyden-, mielenterveys- ja päihdehuollon onnistumisen kannalta. Niin ikään valtion talouden kannalta vaaditaan tuloksellisuutta hoidoilta ja toimenpiteiltä. Tosin tuloksien ei tarvitse olla aina ”totaalisia” ja kokonaisvaltaiseen muutokseen johtavia: aktivointiin voi kannattaa panostaa merkittävästi enemmänkin – kuten tässä case-esimerkissä – kunhan kalleimpien julkisten palveluiden kysyntää saadaan laskettua. Muutoin voi olla puhtaasti valtion talouden kannalta kannattavaa siirtää ansioturvan piiriin, mutta tämä edellyttää kuitenkin riittävän pitkää työuraa ja tätä kautta saatua ansiosidonnaista turvaa.

6. Lopuksi

61-vuotiaiden naisen ja miehen profiileissa oli se ero, että miehen kohdalla terveyden- ja päihdehuollon menot sekä alkoholisoitumiseen liittyen toimeentulotukimenot olivat selvästi suuremmat – passiivisessa kehityskulussa vielä toteutunutta selvästi suuremmat. Lisäksi työura oli lyhyempi sekä tähän liittyen myös työttömyysturva- ja asumistukimenot olivat korkeammat. Naisen kohdalla passiivisessa kehityskulussa käytettiin itse asiassa aktivointiin enemmän panostuksia, kun taas miehen kohdalla toteutuneessa selvästi enemmän ja passiivisessa naisen toteutunutta ja passiivista kehityskulkua vähemmän. Passiivisessa kehityksessä miehen työkyvyttömyyseläkeaika muodostui pidemmäksi.

45-vuotiaan naisen tapauksessa vankeinhoidon tarve nostaa valtion kustannuksia varsinkin passiivisessa vaihtoehdossa verrattuna aiempiin tapauksiin. Kunta puolestaan säästää tässä tilanteessa sosiaalihuollon aktivointimenoissa. Sekä 45-vuotiaan naisen että 25-vuotiaan miehen tapauksissa työurat jäävät hyvin lyhyiksi. 25-vuotiaan miehen kohdalla mielenterveys- ja päihdehuollon menot ovat korkeammat – etenkin passiivisessa kehityskulussa, jossa sekä kunnalle että valtiolle aiheutuu eniten kustannuksia.

Julkisen ja henkilökohtaisen talouden kannalta aktivointi, joka johtaa työllistymiseen, on luonnollisestikin paras vaihtoehto. Heikoin vaihtoehto riippuu siitä, kuinka paljon aktivointitoimenpiteiden ulkopuolelle jättäminen lisää julkisten palveluiden kysyntää. Mikäli kysyntä kasvaa vähänkään voimakkaammin, pidempikin aktivointi on kannattavaa, jos sillä saadaan ”elämänhallinta” säilytettyä ja kalleimpien julkisten palveluiden tarvetta laskettua.

Yhteenvedon voidaan tehdä seuraavat havainnot:

- Yksilön talouden kannalta on ratkaisevaa työuran pituus. Merkitystä korostaa ansiosidonnainen sosiaaliturva – erityisesti vanhuuseläke.

- Koko julkisen talouden kannalta kannattavaa pyrkiä pitämään työttömyysjaksot mahdollisimman lyhyenä ja panostaa aktivointiin.

- Kunnan talouden kannalta ei välttämättä kannata pyrkiä ”työntämään” työkyvyttömyyseläkkeelle vaan aktivoimaan esimerkiksi juuri kuntouttavan työtoiminnan kautta sekä estämään mm. syrjäytymistä ja päihderiippuvuutta. Tämä vaatii konkreettisia – tosin ei aina välttämättä ”totaalisia” – tuloksia aktivoinnin osalta niin, että terveyden-, mielenterveys- ja päihdehuollossa syntyy säästöjä pidemmällä aikavälillä vaihtoehtoisin kehityskulkuihin verrattuna.

- Puhtaasti valtion talouden kannalta voi olla kannattavampaa aktivoinnin sijaan siirtää ansiosidonnaisen turvan piiriin ja maksaa korkeampaakin eläkeläisen asumistukea. Tämä edellyttää kuitenkin riittävän pitkää työuraa tätä ennen. Aktivointi on sitä todennäköisemmin kannattavaa mitä pidempi terveydenhuoltopalveluiden kysyntä on edessä ja etenkin mitä todennäköisemmin kehitys johtaa vankeinhoidon tarpeeseen.